

Társadalmi szerződés

„TANULJ ÉLNI JOGAIDDAL, ÉS NE FELEDD
A KÖTELESSÉGEIDET!”

A modul szerzője: Erdei Erika

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK

A 11. ÉVFOLYAM

MODULLEÍRÁS

Ajánlott korosztály	17-18 évesek
Ajánlott időkeret	45 perc
A modul közvetlen célja	Az egyén és az állam, az állampolgári jogok és kötelességek néhány szempontból való elemzése, és a tanulóknak a saját világra, illetve az iskolai közösségre való alkalmazása.
A modul tartalma	Rousseau gondolatai a társadalmi szerződésről. A legfontosabb állampolgári jogok és kötelességek értelmezése. Az egyén és az állam viszonyának elemzése a jogátadás, valamint a kötelezettségek fejében elvárható szolgáltatások teljesítésének nézőpontjából. Az állam „mi” vagyunk. Jogok és kötelességek az iskolai házirendben.
Megelőző tapasztalat	A felvilágosodás kezdetei angol és francia gondolkodók, természettudósok megvilágításában.
Ajánlott továbbhaladási irány	A 19. században született alkotmányok elemzése és hiányosságainak feltárása.
A kompetenciafejlesztés fókuszai	Személyes kompetencia: szabadságvágy, kreativitás, önkifejezési készség
	Kognitív kompetencia: alkotóképesség, elemző készség
	Szociális kompetencia: szabálykövetés, szabályalkotás
Kapcsolódási pontok	A NAT-hoz: Ember és társadalom
	Tantárgyakhoz: történelem és társadalomismeret
	Modulokhoz: Falanszter – egy elképzelt világ (szka211_05) Társadalmi szerződés (szka211_01) Amerikai Alkotmány (szka211_07)

Támogató rendszer

Részlet Jean-Jacques Rousseau: *A társadalmi szerződésről, avagy a politikai jog elvei*, 1762. c. művéből
www.jogalkotas.hu, www.sulinet.hu/tart/fcikk/Kdha/0/11504/1
www.hhrf.org/magyarkisebbsseg/960426.html
www.enc.hu/lenciklopedia/mindennapi/allampolg_joog.htm

NÉHÁNY BEVEZETŐ GONDOLAT

A felvilágosodás idején kerül a figyelem középpontjába az egyén – mint individuum – és a közösség – mint állam – kapcsolata. Alapvető kérdésként merülnek fel akkoriban a következők:

Meg tudja-e tartani az egyén a személyiségét, ha lemond a közösség javára bizonyos természetadta jogairól? Hogyan működik az így létrehozott közösség? Mit jelent az egyenjogúság? Hogyan őrizhető meg az egyéniség? Mi lehet a feladata az egyénnek az adott rendszerben?

MÓDSZERTANI AJÁNLÁS

A tantermet csoportmunkához kell előkészíteni. Ezen az órán 4 fős kooperatív csoportok fognak együtt dolgozni. Nagy mozgást nem igényel a feladatok megoldása.

A tanulói segédleteket – a választott variációnak megfelelően – az óra előtt sokszorosítani kell. Jó, ha minden tanulónak, de legalább minden csoportnak van egy érvényes iskolai házirendje.

A tanóra végén – házi feladatként kiadott – kérdéssor alkalmas lehet egy következő óra előkészítésére, amelynek középpontjában az állam szociális szolgáltató szerepe áll.

A MODUL MELLÉKLETEI

Tanári segédletek

- P1 Rövid magyarázat
- P2 Megoldó kulcs a D3 feladatlaphoz
- P3 Alternatív házi feladat

Tanulói segédletek

- D1 Szemelvények (Rousseau *Társadalmi szerződés*). A lapot a 4 fős csoportok számának megfelelő mennyiségben kell sokszorosítani, és a felhasználás előtt szét kell vágni.
- D2 Fogalomkártyák (Jogaink és kötelességeink). A kártyákból minden csoportnak egy-egy sorozatot kell kapnia.
- D3 Hogyan működik? (Csoportos feladatlap) A lapot a csoportok számának megfelelő mennyiségben kell sokszorosítani.
- D4 Egy panaszkezelő fórum működési szabályzata (minta). A lapot annyi példányban kell lemásolni, ahány csoport választja ezt a feladatot.
- D5 Hogy van ez a valóságban? (Egyéni feladatlap) A záró feladat B változata esetén minden tanuló számára sokszorosítani kell.

MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
I. Ráhangolás, a feldolgozás előkészítése					
I/a Mi is az a „Társadalmi szerződés”?					
A	A tanulók 4 fős csoportokat alkotnak A tanár röviden ismerteti a P1 melléklet tartalmát, majd minden csoportnak ad egy 4 részre vágott szöveget, amely Rousseau gondolatait tartalmazza. Mindenki elolvas egy-egy szakaszt, és közösen értelmezik a megismert gondolatokat. Ezután lejegyzik a szövegben található alapfogalmakat (például egyén, főhatalom, állam végrehajtó hatalom, kötelességek, jogok). 10 perc	Az óra témájával való megismerkedés Kommunikáció Szövegértés Lényeglátás Együttműködés	Csoportmunka – mozaik módszer	D1 (Rousseau gondolatai)	P1 (Háttér-információk)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
II. Új tartalom feldolgozása					
II/a Jogok és kötelességek					
A	Minden csoport megkapja a D2 melléklet fogalomkártyáit. Megismerkednek ezek tartalmával, és külön választják egymástól a jogokat, illetve a kötelességeket leíró lapokat. Ezután mindenki elmondja, 2-3 gondolattal indokolva, hogy melyik jogát tartja a legfontosabbnak. 10 perc	A jogtudatosság növe- lése Kommunikáció Szövegértés Véleményalkotás	Csoportmunka – mozaik és szóforgó	D2 (Fogalomkártyák)	
II/b Az egyén és az állam					
A	A csoportok tagjai megbeszélnek egymás között az állampolgári kötelességek teljesítése közben, milyen jogairól mond le az ember a közösség javára. Végiggondolják, hogy a kötelességek teljesítése fejében mi várható el az államtól. 5 perc	A jogtudatosság növe- lése Kommunikáció Szövegértés Elemző készség	Csoportmunka – kupaktanács		
III. Az új tartalom összefoglalása, ellenőrzés és értékelés					
III/a „Az állam mi vagyunk!”					
A	Az eddigi összegyűjtött ismeretek és gondolatok alapján minden csoport kitölti a D3 feladatlapot. Amikor elkészültek, soronként haladva, az osztály megbeszéli, hogy melyik csoport mit válaszolt az adott kérdésre. 15 perc	Az új tudás elemeinek alkalmazása feladat megoldása során Logikus gondolkodás Együttműködés	Csoportmunka – közös feladatmegoldás Csoportos szóforgó	D3 (Feladatlap)	P2 (Megoldókulcs)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
III/b Rendszben van-e a saját „szerződésünk”?					
A	<p>Az óra végén a diákok közösen mérlegelik, hogy vajon az iskola közösségi életének a szabályozása mennyire tekinthető jónak.</p> <p>Ehhez a beszélgetéshez kapcsolódik a házi feladat, amit az órán kialakult csoportok közösen megoldanak. Minden csoport két feladat közül választhat.</p> <p style="text-align: right;">5 perc</p>	<p>Az ismeretek saját helyzetre való alkalmazása</p> <p>Együttműködés Kreativitás</p>	<p>Frontális munka – beszélgetés</p> <p>Csoportmunka – házi feladat közös megoldása</p>	D4 (Minta)	P3 (Házi feladat)
B	<p>Az óra végén mindenki egy mondatot mond arról, hogy mi az, amit ezen a foglalkozáson megtanult.</p> <p>A diákok egyéni feladatként kapják meg a D5 feladatlapot. A kérdésekre adott válaszok vitaindítói lehetnek egy olyan órának, amelynek középpontjában az a probléma áll, hogy vajon hogy működik a valóságban az államunk?</p> <p style="text-align: right;">5 perc</p>	<p>Az ismeretek saját helyzetre való alkalmazása</p> <p>Elemző készség Szociális érzékenység</p>	<p>Frontális munka – beszélgetés</p> <p>Házi feladat egyéni megoldása</p>	D5 (Feladatlap)	

Tanári segédletek

P1 Rövid magyarázat

1. Minden ember joga addig érvényesülhet, amíg nem akadályozza a másik ember jogait.
2. Vannak olyan jogaink, amelyekről le kell mondanunk a társadalmi együttélés zavartalansága érdekében és azért, hogy ne legyen anarchia.
3. A polgári állam kialakulásának kezdetén megfogalmazott alapelv: minden ember szabadnak és egyenlőnek született. Ez a feudális előjogok felszámolását jelentette. Ez az elv nem elvesz jogot az eddigi hatalmat gyakorlóktól, hanem kiterjeszti azokat az eddigi jogfosztottak irányába.
4. A hatalommegosztás gondolata is ekkor születik.
 - Senki nem gyakorolja közvetlenül a törvényalkotás jogát. Ez a jog közösségivé válik azáltal, hogy érvénybe lép a választójog. Ma közvetett módon veszünk részt a választott képviselők által a törvényhozásban és a helyi rendeletalkotásban.
 - A végrehajtó hatalom a törvényeket hajtja végre, melyeket a törvényhozó alkotott, rendeleteket azonban maga is hozhat.
 - Az igazságszolgáltatás a törvényekben foglaltak szerint értelmez és ítélkezik.
5. Ha az államban (felépítésben és működésben) nem válnak szét és nem függetlenek az államhatalom pillérei, akkor diktatúráról, zsarnokságról beszélünk.
6. Ezek az alapelvek a társadalom valamennyi tagjára érvényesek.

Gondolkodjunk el közösen a következőkről!

Melyek azok a kötelességek, amelyek az állami együttéléshez feltétlenül szükségesek? Milyen célt szolgálnak? Mi van, ha nem teljesítjük a kötelességeinket? Hol támadhat zavar?

P2 Megoldó kulcs a D3 feladatlaphoz

KÉRDÉS	VÁLASZ
1. Hogyan működik a jogok átruházása a modern világban?	Szabad választások útján, alkotmány által előírt időszakonként.
2. Mit várhatunk el az államtól a kötelezettségeink teljesítése után?	Jogaimmal élhessek, és a leírt élethelyzetek bármelyikében az állam teljesítse az alkotmány által előírtakat.
3. Tudjuk-e ellenőrizni, hogy mi történik az általunk kötelezően befizetett adókkal?	A kötelezően befizetett adóm útját közvetlenül nem tudom ellenőrizni. Kivétel: A befizetett adó 1%-át adhatom civil szervezet számára, és 1%-át valamelyik egyház javára, amit közvetlenül ellenőrizhetek.
4. Tudjuk-e ellenőrizni, hogy mi történik az általunk befizetett járulékokkal (az egészségbiztosítás, a nyugdíj és a társadalombiztosítás díja)?	A járulékok mozgását részben követhetem. Például: nyugdíjpénztárak, egészségpénztárak, munkanélküliek ellátásának terén.

KÉRDÉS	VÁLASZ
5. Milyen választási lehetőségeink vannak a kötelezettségek teljesítéséhez kapcsolódóan?	Néhány élethelyzetben van lehetőség választásra. Itt a választásra esik a hangsúly. Például: szabad orvosválasztás; szabad iskolaválasztás; adók 1%-ának átutalása.
6. Tudjuk-e ellenőrizni, hogy az állam hogyan teljesíti kötelezettségeit?	Nem ellenőrizhetem. Legfeljebb: Állami Számvevőszék; az APEH éves elszámoló-adatait kísérhetem figyelemmel. Az ÁSZ az országgyűléshez rendelt szervezet. Ellenőrzi az állami tulajdont; az alkotmány írja elő kötelezettségeit (ellenőrizhet teljesítmény, szabályszerűség tén és átfogóan). Az éves költségvetés adatai nyilvánosak (tervek, végrehajtás).
7. Milyen törvényes lehetőségünk van arra, hogy az államra bízott jogok valamelyikét visszavonjuk, ha az államhatalom szervei eltérnek a „társadalmi megállapodástól”?	Alkotmánybírósághoz fordulás; képviselővel folytatott vita; a képviselő visszahívása; új választás kiírása; gyülekezési jog gyakorlása (engedélyezett tüntetés); sztrájk; nyilvánosság.

P3 Alternatív házi feladat

- Vizsgáljátok meg az iskola jelenlegi házirendjét! Ha találtok olyan részeket, amelyek szerintetek kiegészítésre vagy módosításra szorulnának, írjátok bele ezeket a szövegbe – olyan módon, hogy azt elő lehessen terjeszteni tárgyalásra egy diák-önkormányzati gyűlésen!
- Alakítsátok ki egy „Panaszkezelő bizottság” működésének tervét. A bizottság olyan iskolai ügyeket, konfliktusokat tárgyalna meg, ahol a diákok jogsérelmet éreznek, de nem tudják saját maguk, egyedül megoldani azokat.

Javasolt határidő: 2 hét